

INTERAKTIVNA KNJIGA O SIGURNOSTI NA INTERNETU

VODIČ ZA NASTAVNIKE

PREGLED

Želimo vam se zahvaliti što ćete u vašoj učionici izvesti ove vježbe o sigurnosti na internetu!

Ovaj priručnik sadrži preporuke i resurse za izvođenje vježbi o sigurnosti na internetu u vašoj učionici, a namijenjen je djeci uzrasta od 9 do 12 godina. Cilj ovih aktivnosti je da se učenici i učitelji podstaknu na razgovor o sigurnosti na internetu i načinu rješavanja mogućih problema.

Slobodno možete prilagoditi ove aktivnosti potrebama djece sa kojom radite.

Ukoliko želite, bilo bi nam drago da nam pošaljete povratne informacije o vježbama putem obrasca za povratne informacije od učitelja, a koji se nalazi na kraju priručnika.

Nadamo se da ćete uživati u korištenju ovog materijala!

SADRŽAJ

PREGLED	2	• Vježba 7: Blokiranje.....	15
KRATAK PRIKAZ VJEŽBI	4	BUDITE FINI - RJEŠENJE	16
UPOZNAJ SVOJA PRAVA - INSTRUKCIJE.....	5	• Vježba 6: Poruke	16
• Uvod.....	5	• Vježba 7: Blokiranje.....	16
• Vježba 1: Prava naspram želja	5	POMOĆ! - INSTRUKCIJE	17
• Vježba 2: Najvažnija 3 prava	6	• Uvod	17
UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -		• Vježba 8: Odgovor.....	17
RJEŠENJA.....	7	• Vježba 9: Podrška	18
• Vježba 1: Prava naspram želja	7	POMOĆ! - RJEŠENJA.....	19
• Vježba 2: Najvažnija 3 prava	8	• Vježba 8: Odgovor.....	19
POD BUDNIM OKO - INSTRUKCIJE.....	9	• Vježba 9: Podrška	20
• Uvod.....	9	OPASNOST? - INSTRUKCIJE	21
• Vježba 3: Dijeljenje	9	• Uvod	21
• Vježba 4: Savjet.....	10	• Vježba 10: Upozorenje	21
POD BUDNIM OKO - RJEŠENJA	11	• Vježba 11: Zaštita	22
• Vježba 3: Dijeljenje	11	OPASNOST? - RJEŠENJA.....	23
• Vježba 4: Savjet.....	11	• Vježba 10: Upozorenje	23
ISTINA ILI LAŽ? - INSTRUKCIJE.....	12	• Vježba 11: Zaštita	23
• Uvod.....	12	ANTI-VIRUS - INSTRUKCIJE	25
• Vježba 5: Povjerenje.....	12	• Uvod	25
ISTINA ILI LAŽ? - RJEŠENJA.....	13	• Vježba 12: Štitovi	25
• Vježba 5: Povjerenje.....	13	ANTI-VIRUS - RJEŠENJA.....	26
BUDITE FINI - INSTRUKCIJE	14	• Vježba 12: Štitovi	26
• Uvod.....	14	POVRATNE INFORMACIJE OD UČITELJA.....	27
• Vježba 6: Poruke	14	• Naziv aktivnosti	27
		• Zapažanja	27

KRATAK PRIKAZ VJEŽBI

MODUL	VJEŽBE	TEMA	PRIBOR	VRIJEME
Upoznaj se sa svojim pravima	Prava naspram želja Najvažnija 3 prava	<ul style="list-style-type: none"> • Prava djece i digitalna tehnologija	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne sveske • UNCRC prilagođen djeci (radna knjiga) • Hemijska ili drvena olovka	1 sat
Pod budnim okom	Dijeljenje Savjet	<ul style="list-style-type: none"> • Privatnost na internetu • Dijeljenje ličnih informacija	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne knjige • Hemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Istina ili Laž?	Povjerenje	<ul style="list-style-type: none"> • Pronalaženje pouzdanih izvora na internetu	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne sveske • Snimci ekrana web stranica (radna knjiga) • Hemijska ili drvena olovka	40 min
Budite fini	Poruke Blokiranje	<ul style="list-style-type: none"> • Lijepo ponašanje na internetu • Blokiranje neprimjerenog ponašanja	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne knjige • Hemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Pomoć!	Odgovor Podrška	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovaranje na sajber maltretiranje • Podrška u suočavanju sa rizicima na internetu	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne knjige • Hemijska ili drvena olovka	1 sat i 15 min
Opasnost	Upozorenje Zaštita	<ul style="list-style-type: none"> • Rizici i opasnosti na internetu	<ul style="list-style-type: none"> • Odštampani materijal iz radne knjige • Hemijska ili drvena olovka	1 sat i 30 min
Anti-virus	Štitovi	<ul style="list-style-type: none"> • Zaštita kompjutera/ mo-bilnog telefona od virusa	<ul style="list-style-type: none"> • Hemijska ili drvena olovka	30 min

UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -- UPUTSTVA

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razlikuju prava i želje
- Misle na svoja prava u digitalnom okruženju
- Utvrde na koja prava utiče digitalna tehnologija

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Predstavite Konvenciju o pravima djeteta svojoj grupi. Objasnite pozadinu Konvencije, zašto su prava važna i kako digitalna tehnologija može uticati na dječja prava.

VJEŽBA 1: PRAVA NASPRAM ŽELJA

VRIJEME: 20 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (15 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pogledaju slike i pročitaju naljepnice ispod svake slike
- Da ispod slike napišu da li ona predstavlja pravo ili želju

RADNI LIST: PRAVA NASPRAM ŽELJA

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za razgovor (5 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Koja je razlika između prava i želja?
- Da li je korištenje digitalne tehnologije pravo ili želja?
- Možete li se sjetiti barem dva prava koja imate na internetu?

VJEŽBA 2: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

VRIJEME: 35 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

RADNI LIST: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

PRIBOR: KONVENCIJA O PRAVIMA DJETETA PRILAGOĐENA DJECI, HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pročitaju listu prava iz Konvencije o pravima djeteta
- Da napišu tri prava za koja smatraju da su najvažnija u ovoj digitalnom dobu

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Koja su prema vašem mišljenju najvažnija prava u svijetu u kojem ima mnogo digitalne tehnologije?
- Na koja prava digitalna tehnologija najviše utiče?
- Da li je digitalna tehnologija dobra ili loša za naša prava?

UPOZNAJTE SE SA SVOJIM PRAVIMA -- RJEŠENJA

VJEŽBA 1: PRAVA NASPRAM ŽELJA

PRAVA:

- Zaštita od diskriminacije - Član 2: Sva djeca imaju prava utvrđena Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, bez obzira na rasu, pol, jezik, vjeroispovijest, etničku pripadnost ili invaliditet.
- Obrazovanje - Članovi 28 i 29: Svako dijete ima pravo na obrazovanje koje bi trebalo pomoći u razvoju djetetove ličnosti, talenata, kao i mentalnih i fizičkih sposobnosti.
- Igra - Član 31: Svako dijete ima pravo na odmor, igru i učestvovanje u kulturnom životu i umjetnosti.
- Pristojan dom - Član 27: Svako dijete ima pravo na pristojan životni standard koji će mu omogućiti rast i razvoj.
- Sloboda njegovanja vlastite kulture, jezika i uvjerenja - Član 30: Dijete koje pripada manjinama ima pravo uživati u svojoj kulturi, vjeroispovijesti i jeziku.
- Korištenje kompjutera radi traženja informacija ** - Član 13: Svako dijete ima pravo dobiti informacije i izraziti svoje mišljenje.
- Čist zrak - Član 24. Svako dijete ima pravo na najviši mogući nivo zdravlja i zdravstvene njege, što uključuje hranjivu prehranu, čistu vodu i nezagađen okoliš.
- Hranjiva prehana - Član 24: Svako dijete ima pravo na najbolji mogući nivo zdravlja i zdravstvene njege, što uključuje hranjivu prehranu, čistu vodu i nezagađen okoliš
- Zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja - Član 19: Država mora učiniti sve kako bi zaštitila djecu od nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, nemarnog postupanja ili iskorištavanja.
- Gledanje televizije radi odmora** - Član 31: Svako dijete ima pravo na odmor, igru i učestvovanje u kulturnom životu i umjetnosti
- Medicinska njega kada vam je potrebna - Članovi 24 i 25: Svako dijete ima pravo na najbolji mogući nivo zdravlja i zdravstvenu njegu, a dijete koja je izmješteno iz svoje kuće ima pravo na redovnu provjeru njege koja mu se pruža
- Mogućnost da izrazite svoje mišljenje i budete saslušani - Članak 12. Svako dijete ima pravo izražavanja ličnih stavova o svim stvarima koje se na njega odnose, gdje te stavove treba uvažavati.

Želje:

- Tvoja vlastita soba - Iako sva djeca imaju pravo na odgovarajući životni standard, UNCRC ne obuhvata pravo djeteta na vlastitu sobu. Mnoga djeca dijele sobu sa svojom braćom i sestrama, roditeljima ili drugim članovima porodice. Sve dok je takva soba sigurna, čista i omogućava im rast i razvoj, ona se smatra dovoljnom.
- Brza hrana - Iako mnoga djeca vole brzu hranu, ona se često ne smatra hranjivom prehranom i ne potpada pod pravo na zdravlje (član 24.)
- Džeparac koji trošite kako želite - Djeca i njihove porodice moraju imati dovoljno novca kako bi zadovoljili svoje osnovne potrebe, ali novac koji se može potrošiti na sve što poželite nije pravo već želja.
- Putovanja tokom raspusta- Iako djeca imaju pravo na odmor i igru (član 31.), putovanja tokom raspusta se ne smatraju osnovnom potrebom i samim tim nisu ni pravo.
- Najnovija moda - djeca imaju pravo na odjeću prema članu 27. (pravo na primjeren životni standard). Ali mimo toga, moderna odjeća ne smatra se osnovnom potrebom i zato predstavlja želju, a ne pravo.

Pravo ili želja:

- Slanje poruka preko mobilnog telefona ** - Ovo zavisi od svrhe slanja poruka. Osoba možda šalje poruke kako bi ostvarila svoja prava, kao što su dobijanje informacija ili izražavanje ličnog mišljenja. Međutim, ako se poruke šalju u druge svrhe, poput zlostavljanja drugih osoba, to se ne smatra pravom.

** Iako se posjedovanje ili korištenje same digitalne tehnologije ne smatra 'pravom', djeca i mladi sve više koriste ove uređaje kako bi ostvarili svoja prava. Na primjer, mogu ih koristiti za učenje, traženje informacija, odmor i igru ili izražavanje svojih stavova. Digitalne tehnologije se stoga mogu smatrati načinom na koji djeca ostvaruju svoja prava.

VJEŽBA 2: NAJVAŽNIJA 3 PRAVA

Nema tačnih odgovora u ovoj aktivnosti. Djeca bi trebala razmisliti o tome šta mogu slobodno raditi na internetu (na primjer, izraziti svoje mišljenje ili učestvovati u obrazovnim aktivnostima) i od čega bi trebali biti zaštićeni na internetu (na primjer, narušavanje privatnosti, zlostavljanje, diskriminacija itd.).

POD BUDNIM OKOM - UPUTSTVO

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razviju svijest o pitanju privatnosti na internetu
- Odluče koje lične podatke je sigurno dijeliti i s kim
- Shvate neke od posljedica dijeljenja ličnih podataka na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Održite kratku diskusiju sa grupom o tome šta za njih znači privatnost i objasnite neke probleme koji se odnose na privatnost na internetu.

VJEŽBA 3: DIJELJENJE

VRIJEME: 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (20 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da zaokruže one za koje misle da mogu vidjeti njihove informacije i aktivnosti - postove na društvenim mrežama, lične podatke, lokaciju, istoriju pretraživanja - na internetu.
- Ukoliko neko nedostaje, neka se upiše u predviđeni prostor.

RADNI LIST: DIJELJENJE

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ko može vidjeti ono što kažete, radite i objavljujete na mreži? Samo vaši prijatelji ili stranci takođe??
- Koristite li postavke privatnosti na internetu da biste kontrolisali ko može vidjeti vaše podatke?
- Kada se prijavite na web stranicu, znate li ko vidi vaše podatke koje ste upisali?

VJEŽBA 4: SAVJET

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČINA RADA: MANJE GRUPE

Smjernice (30 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pročitaju šta su drugi mladi ljudi rekli o svojoj sigurnosti i privatnosti na internetu
- Da u kockice upišu slažu li se s tim tvrdnjama, odnosno zašto se slažu i zašto ne
- Da osijenče onaj broj zvijezda koji će pokazati u kojoj mjeri se slažu sa određenom tvrdnjom. 1 osijenčena zvjezdica nije puno, a 4 zvjezdice je puno.

RADNI LIST: SAVJET

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Da li je sigurno dijeliti lične informacije na mreži (poput svog punog imena, adrese, telefonskog broja ili fotografija)?
- S kime biste mogli provjeriti da li je sigurno dijeliti ove informacije?

POD BUDNIM OKOM - RJEŠENJA

VJEŽBA 3: DIJELJENJE

U ovoj aktivnosti djeca bi trebala razmisliti da li se svaka vrsta informacija smatra osjetljivom i šta te informacije potencijalno otkrivaju o nama ili našem identitetu. Podsjetite ih da nakon što se informacije podijele na internetu, nije ih jednostavno promijeniti ili ukloniti.

Potaknite djecu da razmisle o tome kako bi svaka osoba, sa kojom dijele svoje podatke, mogla iskoristiti te podatke i šta bi sa njima mogla učiniti. Djeca bi dobro trebala razmisliti o tome da li bi stranci, tehnološke kompanije, vlade i firme trebali biti u mogućnosti pristupiti vrstama podataka koje su ovdje navedene.

VJEŽBA 4: SAVJET

„Uključio sam sve postavke privatnosti i sigurnosti, tako da se zapravo ne brinem za svoje podatke“

Sposobnost aktiviranja postavki privatnosti i sigurnosti važna je vještina digitalne pismenosti. Međutim, ove postavke nisu uvijek 100% efikasne u zaštiti podataka, stoga se djeca ne bi trebala oslanjati samo na ove postavke kako bi se zaštitili. Potaknite djecu da razmisle da li je moguć pristup njihovim podacima na druge načine (npr. od strane kompanija, ili preko web stranice na koje se prijavljuju) te kako se ti podaci mogu iskoristiti (npr. za reklamiranje).

„Zaista sam zabrinut zbog hakera koji mogu provaliti u sistem za pohranjivanje podataka i iskoristiti moje podatke“

Ponekad hakeri pristupaju sistemu za pohranjivanje podataka i mogu otkriti lične podatke koji su tamo sačuvani. Iako su šanse da vam se to dogodi relativno male, važno je imati na umu da sve informacije koje dijelite na web stranicama ili sa kompanijama na internetu ne moraju uvijek biti u potpunosti zaštićene.

„Ne smeta mi da podijelim svoje pravo ime i adresu kada se prijavim na neku web stranicu. Oni ionako ne mogu ništa učiniti s tim“

Ime i adresa su osjetljivi lični podaci. Ne znamo uvijek kako će web stranice iskoristiti naše lične podatke niti s kim će ih podijeliti. Važno je pročitati uslove i odredbe kako biste saznali pravila te web stranice po pitanju ličnih podataka. Takođe postoji vjerojatnoća da bi sigurnost web stranice mogla biti narušena i vaši lični podaci javno izloženi.

ISTINA ILI LAŽ -- UPUTSTVA

UKUPNO VRIJEME: 40 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Imaju na umu da se ne može sa sigurnošću vjerovati svim informacijama sa interneta
- Shvate na koji način mogu provjeriti da li su informacije sa interneta istinite ili lažne

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Ne možete vjerovati svemu što pročitate na internetu. U ovoj aktivnosti ćemo razmisliti o tome kako možemo znati da li treba da vjerujemo informacijama sa različitih web stranica. Postoje li stvari na koje treba da obratite pažnju, a koje će vam ukazati na to da li su podaci ili web stranica pouzdani ili ne?

VJEŽBA 5: POVJERENJE

VRIJEME: 35 MIN

NAČIN RADA: MANJE GRUPE

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da pogledaju snimke ekrana četiri web stranice. Porazgovarajte u grupi o tome da li misle da su informacije sa svake od ovih web stranica pouzdane
- Da u tabeli napišu o kojoj vrsti web stranice sa radi (u pitanju može biti web stranica univerziteta, web stranica sa novostima ili ona koja služi za zabavu)
- Da pored toga napišu misle li da je ta web stranica pouzdana, zašto jeste ili zašto nije

RADNI LIST: POVJERENJE

PRIBOR: ODŠTAMPANI MATERIJAL IZ RADNE KNJIGE, HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako smatrate da su informacije sa nekih od ovih web stranica pouzdane, na osnovu čega ste to zaključili? Šta vam tačno pokazuje da možete vjerovati toj web stranici?
- Ako smatrate da podaci nisu pouzdani - kako ste to zaključili?
- Kako možete provjeriti da li su podaci koje nađete na internetu istiniti ili ne?

ISTINA ILI LAŽ -- RJEŠENJA

VJEŽBA 5: POVJERENJE

Ovdje je važno ohrabriti djecu da kritički razmišljaju o web stranicama koje posjećuju na internetu i shvatiti da nije sve ono što se kaže na internetu uistinu onakvo kako se tvrdi da jeste - čak i ako stranica sadrži službeni logo.

UNICEF: Ovo je web stranica globalne organizacije (UNICEF).

Ova web stranica bi se mogla činiti pouzdanom jer sadrži službeni logo, a vjerovatno je već poznata nekoj djeci. Naslovi poput „Donirajte“, „Priključite se“, „Naš rad“ itd. karakteristični su za dobrotvornu organizaciju

Wikipedia: Ovo je internet stranica slobodne enciklopedije. Wikipedia je poznata po tome što je otvoren izvor i omogućava korisnicima interneta da uređuju unose.

Mnogi ljudi vjeruju Wikipediji i oslanjaju se na njene informacije. Međutim, kako je riječ o otvorenom izvoru, gdje korisnici mogu upisivati i uređivati unose, treba biti kritičan prema informacijama koje pročitate na ovoj web stranici.

The Betoota Advocate: Ovo je satirična web stranica sa vijestima.

Ova web stranica ne nudi pouzdane informacije jer joj je namjera pružiti zabavu. Naslov „Čovjek koji sakuplja opalo lišće napokon dobija bazen“ je humorističan, što ukazuje na to da ova web stranica nije web stranica sa ozbiljnim vijestima.

WebMD: Ovo je web stranica koja nudi informacije o zdravlju.

Ovo web stranica se može činiti pouzdanom jer je ona popularna stranica koja govori o zdravlju. Međutim, podaci sa ovakvih web stranica nisu uvijek pouzdani i ne preporučuje se da ih korisnici koriste za dijagnozu vlastitih zdravstvenih problema.

BUDITE FINI -- INSTRUKCIJE

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razviju svijest o pravilnom ponašanju na internetu
- Shvate kada može biti primjereno blokirati loše ponašanje na internetu

LIVOD

VRIJEME 5 MIN

Recite grupi da iznesu neke primjere kako treba da se ponašamo prema drugima. Da li se ljudi nekada loše ponašaju jedni prema drugima na društvenim mrežama? Što ćete uraditi ako vam neko kaže ili učini nešto loše na društvenim mrežama?

VJEŽBA 6: PORUKE

VRIJEME 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

RADNI LIST: PORUKE

PRIBOR: HEMIJSKA ILI DRVENA OLOVKA

Smjernice (25 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da u predviđenom prostoru napišu tekstualnu poruku prijatelju u kojoj će mu navesti kako se mladi trebaju ponašati jedni prema drugima na društvenim mrežama.
- Da razmisle o određenim modelima ponašanja i o onome što nikada ne bi smjeli raditi drugima

Pitanja za diskusiju (5 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Kako se mladi trebaju ponašati jedni prema drugima na društvenim mrežama?
- Trebamo li, dok smo na internetu, druge tretirati na isti način kao što to radimo i kada nismo na internetu? Ima li tu neke razlike?
- Da li anonimnost ili činjenica da ne poznajemo osobe sa kojima komuniciramo preko društvenih mreža znači da naše ponašanje na internetu može biti drugačije?

VJEŽBA 7: BLOKIRANJE

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE GRUPE

Smjernice (30 min)

Recite djeci:

Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista

- Da pročitaju svaku od priča koje opisuju šta su pojedine osobe radile na internetu. „Da li biste ih blokirali“?
- Da zaokruže zaključani katanac ispod priče ukoliko bi tu osobu blokirali
- Ako ne bi blokirali tu osobu, neka ostave krug praznim
- Da ispod napišu zašto bi blokirali tu osobu ili zašto ne bi

RADNI LIST: BLOKIRANJE

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Da li ste ikada ranije blokirali nekog na mreži? Ako jeste, zašto ste ga blokirali?
- Ako niste sigurni da li nekog treba da blokirate, koga biste mogli pitati?
- Kada je pametno nekoga blokirati? Možete li se sjetiti nekih drugih situacija ili razloga zbog kojih biste nekoga željeli blokirati?

BUDITE FINI -- RJEŠENJA

VJEŽBA 6: PORUKE

Nema tačnog odgovora za ovu aktivnost. Podstaknite djecu da razmisle o tome kako bismo se trebali ponašati prema drugima kada nismo na internetu i da li se ta ista pravila odnose i na internet. Zamolite ih da razmisle koja su ponašanja prihvatljiva i kako bi oni htjeli da ih se tretira. Neki bi primjeri mogli obuhvatiti - poštivanje tuđeg mišljenja, izbjegavanje diskriminirajućeg ili uvredljivog jezika, kao i maltretiranja drugih osoba.

VJEŽBA 7: BLOKIRANJE

Vaš drugi iz razreda:

Blokiranjem ove osobe onemogućićete ga da vam šalje zlonamjerne poruke. Takođe biste trebali razmisliti da porazgovarate sa učiteljem ili roditeljem o tome što vam se dešava jer bi vam oni mogli pomoći da riješite problem izvan mreže ili da tu osobu prijavite web stranici te društvene mreže.

Vaš najbolji prijatelj:

Vaš najbolji prijatelj možda nije namjerno želio povrijediti vaša osjećanja, posebno ako je to prvi put da vam je tako nešto rekao. Umjesto da ga blokirate, mogli biste s njim obaviti privatni chat ili lično porazgovarati o tome kako se osjećate.

Stranac:

Prihvatanje zahtjeva za prijateljstvo od nekog nepoznatog može biti opasno. Prije nego što prihvatite takav zahtjev, mogli biste prvo provjeriti da li tu osobu eventualno poznajete. Ako je ne poznajete, trebali biste je blokirati.

Vaša mama:

Vaša mama vam želi samo najbolje. Umjesto da je blokirate, pokušajte da razgovarate sa njom, recite joj da vam nije ugodno da vaše slike kad ste bili beba budu na mreži i zamolite je da ih skine.

Neko s kime ste bili na chatu:

Zahtjeve za slanje nepristojnih fotografija trebate tretirati oprezno, posebno ako zahtjev dolazi od nekoga koga ne poznajete dobro ili mu ne vjerujete. Ako ne poznajete tu osobu, trebali biste je blokirati. Ako je poznajete, mogli biste joj reći da se ne osjećate prijatno i da ne želite dijeliti takvu vrstu fotografija. Preporučuje se da se djeca obrate odrasloj osobi od povjerenja koja im može pomoći da riješe takvu situaciju.

Neko iz vaše škole:

Ako je to neka osoba koju poznajete i kojoj vjerujete, možete joj reći da ne želite da vam šalje video zapise nasilja. Ukoliko je video poslan s ciljem da vam se zaprijeti, da vas se uplaši ili zlostavlja, blokirajte tu osobu.

POMOĆ! -- INSTRUKCIJE

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 15 MIN

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Razmisle o tome kako različite osobe mogu odgovoriti na sajber maltretiranje
- Identifikuju osobe i organizacije koje im mogu pružiti podršku ukoliko im se nešto loše desi na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Ponekad možemo biti svjedoci zlostavljanja drugih na internetu. Ponekad se i nama mogu desiti loše stvari dok smo na internetu. Kako možemo reagovati na ovakve situacije? Postoje li ljudi ili mjesta gdje bismo se mogli obratiti za pomoć ukoliko se nešto tako dogodi?

VJEŽBA 8: ODGOVOR

VRIJEME: 40 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE GRUPE

RADNI LIST: ODGOVOR

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Smjernice (30 min)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Zamisle da nekog zlostavljaju na društvenoj mreži. U vašoj grupi porazgovarajte sa djecom o tome kako bi oni reagovali da ih se zlostavlja na mreži, ili ukoliko bi vidjeli da nekog drugog zlostavljaju
- Neka u svakoj od kockica napišu šta bi te osobe mogle uraditi da riješe situaciju

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Da li vas je neko nekada zlostavljao putem interneta? Ili ste možda svjedočili tome kako nekog drugog zlostavljaju? Šta ste poduzeli po tom pitanju?
- Da li različiti ljudi imaju različite odgovornosti u zaustavljanju zlostavljanja?

VJEŽBA 9: PODRŠKA

VRIJEME: 30 MINUTA

NAČIN RADA: INDIVIDUALNI

Smjernice (20 min)

Zamolite djecu sljedeće:

- Napišite svoje ime u vrhu radnog lista
- Ako se nešto loše desi dok ste na internetu, kome se možete obratiti za pomoć?
- Sa lijeve strane napišite sve ljude za koje znate da im se možete obratiti za pomoć ukoliko se nešto loše počne dešavati na internetu. Napišite kako bi vam te osobe mogle pomoći.
- Razmislite i sa desne strane napišite sve web stranice ili organizacije za koje znate da bi ste im se mogli obratiti za pomoć. Na koji način mogu pomoći?
- U redu je ako se ne možete sjetiti niti jedne! U tom slučaju samo napišite da ne znate..

RADNI LIST: PODRŠKA

PRIBOR: HEMIJSKA ILI DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako se na internetu dogodi nešto što vas uznemirava ili zabrinjava, kome biste se mogli obratiti za pomoć?
- Ako na internetu vidite nešto nepristojno ili zastrašujuće, s kim biste mogli porazgovarati o tome?

POMOĆ!- RJEŠENJA

VJEŽBA 8: ODGOVOR

Osoba koja trpi zlostavljanje:

Osoba koja trpi zlostavljanje može poduzeti sljedeće kako bi riješila problem sa nasilnikom:

- Povjeriti se odrasloj osobi kojoj vjeruje, poput roditelja ili nastavnika;
- Prestati odgovarati na poruke;
- Blokirati tu osobu;
- Prijaviti osobu putem mehanizama za prijavljivanje društvenih mreža, ili nekoj drugoj sajber organizaciji, poput Komisije;
- Snimiti ekran sa porukama koje mogu poslužiti kao dokaz;
- Kontaktirati liniju za pomoć radi podrške.

Prijatelji:

Prijatelji imaju odgovornost da pomognu jedni drugima. Neki od načina na koje možete pružiti pomoć su sljedeći:

- Pitajte prijatelja da li je dobro i da li mu treba pomoć;
- Pomozite mu da blokira, izbriše ili prijavi nasilnika platformi društvenih mreža ili drugom mehanizmu za prijavljivanje;
- Recite nasilniku da prestane i upozorite ga da takvo ponašanje nije u redu;
- Pomozite da se snimi ekran sa porukama;
- Zatražite pomoć od odrasle osobe od povjerenja, ili dajte prijatelju broj linije za pomoć.

Ostali posmatrači:

Posmatrači imaju važnu ulogu u omogućavanju ili sprečavanju nasilničkog ponašanja na mreži. Evo nekih od načina kako oni mogu pomoći:

- Mogu objaviti riječi podrške za osobu koja trpi zlostavljanje;
- Mogu reći nasilniku da prestane sa tim ponašanjem i upozoriti ga da zlostavljanje nije u redu;
- Mogu prijaviti zlostavljanje putem platformi društvenih mreža;
- Mogu pomoći da se napravi snimak ekrana sa porukama.

VJEŽBA 9: PODRŠKA

Koga vi sve poznajete a da im se možete obratiti za pomoć ukoliko se nešto loše desi na mreži? Šta bi te osobe mogle uraditi kako bi vam pomogle?

Djeca u svojo blizini imaju različite osobe kojima vjeruju i za koje znaju da im mogu pomoći, ukoliko je to potrebno. Neke osobe kojima biste se mogli obratiti su roditelji, učitelji, direktor škole, prijatelji i porodični prijatelji.

Ovisno koja je osoba u pitanju, ona bi mogla pomoći tako što će saslušati tvoj problem, pronaći gdje se takav problem može prijaviti, dati savjet, objasniti vam kako se ta osoba može blokirati ili kako se mogu izmijeniti postavke privatnosti/sigurnosti, ili intervenisati van mreže.

Od kojih web stranica ili organizacija možete zatražiti pomoć? Što one mogu učiniti?

Mnoge zemlje imaju web stranice i organizacije kojima djeca mogu prijaviti svoj problem. Platforme društvenih mreža i druge web stranice obično imaju funkciju koja omogućava korisnicima anonimno prijavljivanje uvredljivog ili nasilničkog ponašanja. One mogu pomoći da se ukloniti sadržaj sa njihovih web stranica ili da se blokira nasilnik.

Komisija za sajber sigurnost, lokalne linije za pomoć, službe za podršku mladima ili policija takođe mogu pružiti pomoć, jer raspolažu online mehanizmima za prijavljivanje, pružaju psiho-socijalnu ili emocionalnu podršku, daju preporuke i savjete o rješavanju problema ili istražuju krivična djela na internetu.

OPASNOST - INSTRUKCIJE

UKUPNO VRIJEME: 1 SAT I 30 MINUTA

CILJEVI: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Shvate neke od rizika koji postoje na internetu
- Otkriju od koga mogu zatražiti pomoć ako im se nešto desi na internetu
- Počnu razmišljati o tome kako se mogu zaštititi na internetu

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Neke stvari koje radimo dok smo na internetu su sigurne - ali ponekad se može desiti nešto, ili mi sami možemo uraditi nešto što za nas i nije baš najsigurnije. Zamolite grupu da navedu neke primjere onoga što je sigurno raditi na internetu i onoga što je nesigurno.

VJEŽBA 10: UPOZORENJA

VRIJEME: 35 MINUTA

NAČINA RADA: MANJE GRUPE

Smjernice: (25 min)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Pročitaju i izrežu rečenice sa prve stranice radnog lista, te da ih zalijepe na skali upozorenja. Neka lijevo zalijepe ono što misle da je veoma sigurno, a desno ono što smatraju nesigurnim
- Vi možete dodati sve ono što nedostaje, a što je spomenuto u vašem razgovoru sa grupom, ili ono što smatrate da bi trebalo uvrstiti. Ovo možete dopisati na određenom mjestu na skali, ovisno o tome koliko mislite da je to sigurno ili nesigurno.

RADNI LIST: UPOZORENJA

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA, MAKAZE, LJEPILO

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Da li je ono što vi smatrate sigurnim na internetu isto ono što i vaši roditelji smatraju sigurnim?
- Da li vaši roditelji ili neke druge odrasle osobe misle da je nešto od onoga što radite na internetu nesigurno, dok vi mislite suprotno?
- Da li je sigurno lično se sresti sa nekim koga se upoznali na internetu?

VJEŽBA 11: ZAŠTITA

VRIJEME: 50 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE GRUPE

Smjernice (40 minuta)

Recite djeci da:

- Napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Pročitaju priče o djeci i onome šta im se desilo na internetu

Za svaku od priča napišu svoje odgovore na pitanje:

Šta se desilo ovoj mladoj osobi iz priče?

Od koga bi mogli tražiti pomoć i sa kim bi mogli porazgovarati o ovom?

Da li mislite da biste se vi mogli nositi sa ovom situacijom ukoliko bi se vama isto dogodilo?

Kako biste se mogli zaštititi da vam se ovako nešto nikada ne desi?

RADNI LIST: ZAŠTITA

PRIBOR: HEMIJSKA/DRVENA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (10 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore.

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Ako odlučite da se lično sretnete sa nekim koga ste upoznali na internetu, šta biste mogli uraditi da se zaštitite?
- Ako neko sa kim komunicirate preko interneta želi da pričate o bezobraznim stvarima, ili od vas traži da mu pošaljete svoju sliku, šta biste trebali učiniti?
- S kim biste mogli porazgovarati ili od koga biste mogli zatražiti pomoć ukoliko vam se na internetu desi nešto zbog čega se osjećate neprijatno ili nesigurno?

OPASNOST? - RJEŠENJA

VJEŽBA 10: UPOZORENJE

Ova aktivnost je osmišljena kako bi se provjerila percepcija djece o rizicima na internetu u cilju pokretanja rasprave. Postoji niz mogućih odgovora, ali su u nastavku navedeni samo neki prijedlozi:

SIGURNO JE:

- Biti na chat-u sa prijateljima i porodicom
- Koristiti Google pretraživač za školski zadatak
- Dijeliti objave na društvenim mrežama (pod uslovom da te objave ne sadrže lične podatke ili neprimjerenje slike)
- Stvarati muziku, videozapise ili drugi digitalni sadržaj

NESIGURNO JE:

- Dijeliti osjetljive lične podatke (što uključuje kućnu adresu, podatke o školi itd.)
- Razgovorati sa nekim nepoznatim
- Prihvatiti zahtjev za prijateljstvo od nekoga koga ne poznajete
- Sresti se u stvarnom životu sa nekim koga ste upoznali na internetu

VJEŽBA 11: ZAŠTITA

Predloženi odgovori za svaki od scenarija uključuju sljedeće:

Jamila:

1. Jamila trpi sajber nasilje.
2. Ona bi to trebala reći odrasloj osobi od povjerenja, prijatelju ili se obratiti liniji za pomoć.
3. Nije primjenjivo
4. Trebate blokirati ili prijaviti osobu; prestati odgovarati na poruke; uslikati ekran sa porukama.

Gino:

1. Gino je ovisnik o internet igricama.
2. Mogao bi razgovarati sa roditeljima, prijateljima, drugom odraslom osobom od povjerenja ili kontaktirati liniju za pomoć.
3. Nije primjenjivo
4. Postavite dnevna vremenska ograničenja za igrice; držite uređaje izvan spavaće sobe; provodite vrijeme radeći druge aktivnosti poput sporta ili druženja sa prijateljima.

Zahra:

1. Zahra se na internetu dopisuje sa strancem koji želi da se s njom upozna u stvarnom životu. Ovo bi moglo dovesti do otmice ili drugog nasilja.
2. Mogla bi razgovarati sa roditeljima, prijateljima ili se obratiti liniji za pomoć.
3. Nije primjenjivo
4. Nemojte prihvatati zahtjeve za prijateljstvo od nepoznatih osoba; razgovarajte sa odraslom osobom prije nego što odlučite sresti se sa nekim sa interneta u stvarnom životu.

Max:

1. Maxova mama je postavila Maxovu fotografiju bez njegovog pristanka koju bi drugi mogli iskoristiti da ga maltretiraju, da mu se rugaju ili bi to eventualno moglo imati uticaj na njegovu budućnost.
2. Max bi trebao razgovarati sa mamom i zamoliti je da ukloniti fotografije.
3. Nije primjenjivo
4. Prije objavljivanja fotografije na društvenim mrežama, vi ili neko drugi trebate prvo zatražiti pristanak osobe koja se nalazi na toj fotografiji; nemojte dijeliti lične podatke ili osjetljive slike putem društvenih mreža

ANTI-VIRUS- UPUTSTVA

UKUPNO VRIJEME: 30 MIN

Ciljevi: Do kraja ove aktivnosti djeca će naučiti kako da:

- Shvate neke od stvari koje mogu uraditi kako bi zaštitili svoj kompjuter ili uređaj od virusa

UVOD

VRIJEME: 5 MINUTA

Pitajte grupu da li su ikada ranije imali virus na kompjuteru ili telefonu. Kako je virus napao vaš kompjuter? Šta se desilo sa vašim kompjuterom kada ga je napao virus?

VJEŽBA 12: ŠTITIVI

VRIJEME: 25 MINUTA

NAČIN RADA: MANJE GRUPE

Smjernice (20 min)

Recite djeci:

- Da napišu svoje ime u vrhu radnog lista
- Da napišu do pet stvari koje mogu uraditi kako bi zaštitili kompjuter od virusa
- Da stave kvačicu pored onoga što mogu sami uraditi

Obojite emojije da pokažete koliko dobro ovo funkcioniše u zaustavljanju virusa :

Smajlic – funkcioniše jako dobro

Neutralno lice - nisam siguran koliko dobro funkcioniše

Tužno lice - ne funkcioniše dobro

RADNI LIST: ŠTITIVI

PRIBOR: HEMIJSKA/OBIČNA OLOVKA

Pitanja za diskusiju (5 min)

Nakon što završe sa radnim listom, prodiskutujte sa djecom njihove odgovore

Možete im postaviti sljedeća pitanja:

- Šta možete uraditi da kompjuter zaštitite od virusa?
- Da li ste ikada uradili nešto kako biste spriječili da virus napadne vaš kompjuter?

ANTI-VIRUS -- RJEŠENJA

VJEŽBA 12: ŠTITIVI

Postoji mnogo načina da zaštitite vaš kompjuter od virusa. Ovo su načini:

- Instalirajte antivirusni ili program protiv zloćudnog softvera – ovakvi programi skeniraju i štite vaš kompjuter od virusa, špijunskog softvera ili zloćudnog softvera koji bi mogli oštetiti vaš kompjuter ili ući u vašu elektronsku poštu i datoteke.
- Ažurirajte antivirusni softver - Ažuriranje softvera je važno jer se nove prijetnje pojavljuju svaki dan.
- Koristite vatrozid - vatrozid će zaustaviti viruse koji prenose opasne programe na vaš kompjuter i obavijestiti vas da nešto sumnjivo pokušava pristupiti vašem kompjuteru.
- Koristite jake šifre - Jake šifre treba da sadržavaju kombinaciju slova, brojeva i simbola. Što je šifra složenija to je teže da je drugi probiju.
- Izbjegavajte otvaranje sumnjivih email poruka - ako ne prepoznate pošiljaoca email poruke, ne biste trebali ni otvarati novu poštu.
- Nemojte otvarati linkove ili priloge u email porukama od osoba koje ne poznajete – Linkovi i priloci u email poruci ponekad mogu sadržavati viruse, stoga je bolje ne otvarati ih – pogotovo ako ne poznajete onoga ko vam ih je poslao
- Nemojte preuzimati sadržaj sa web stranica u koje nemate povjerenja – Preuzimanjem muzičkih ili filmskih datoteka sa interneta ponekad možete preuzeti i datoteke koje su opasne za vaš kompjuter.
- Blokirate iskočne prozore - iskočni prozori ponekad mogu sadržavati opasne linkove ili informacije. Možete preuzeti bloker iskočnih prozora da biste zaustavili njihovo pojavljivanje na ekranu
- Napravite sigurnosnu kopiju podataka sa kompjutera - važno je napraviti sigurnosnu kopiju podataka sa kompjutera jer u slučaju da ga napadne virus, kompjuter možete vratiti na nedavne postavke.

Važno je koristiti kombinaciju svega navedenog. Razgovarajte sa djecom o tome koliko efikasnim smatraju ove taktike zaštite i zašto.

Nema tačnih odgovora.

POVRATNE INFORMACIJE OD UČITELJA

Kako biste nam pomogli da dodatno usavršimo ovaj materijal, pozivamo vas da podijelite svoja zapažanja o iskustvu izvođenja svake od aktivnosti, uključujući procjenu vremena, jasnoću uputstava (za djecu i učitelje) te dizajn i izgled radnog lista. Ako odlučite to učiniti, vaša zapažanja se mogu poslati e-mailom cop@itu.int

NAZIV AKTIVNOSTI	ZAPAŽANJA
Prava naspram želja	
Najvažnija 3 prava	
Dijeljenje	
Savjet	

Povjerenje	
Poruke	
Blokiranje	
Odgovor	
Podrška	
Upozorenje	

Zaštita	
Štitovi	

2. S kim ste realizovali aktivnosti (dobna grupa, pol, država)?

3. Da li su se djeca uspješno uključila u ove aktivnosti?

4. Da li su aktivnosti bile primjerene dobnoj grupi?

5. Da li ste se osjećali spremnim podučavati ovaj materijal i odgovarati na pitanja djece?

6. Koliko su ovi resursi bili efikasni u pokretanju diskusije u učionici ? (Molimo zaokružite)

Uopšte nisu bili efikasni   Bili su donekle efikasni   Bili su veoma efikasni   Neutralan odgovor

Molimo da objasnite vaš odgovor

7. Da li biste ove resurse koristili u budućnosti? Zašto/zašto ne?

Ovu interaktivnu knjigu izradili su Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU) i radna grupa sastavljena od autora koji su dali svoj lični doprinos, a koji dolaze iz vodećih institucija iz oblasti dječjih prava i zaštite djece u digitalnom okruženju.

Aktivnosti se temelje na onima koje je razvio Young and Resilient Research Center Univerziteta Western Sydney, uz podršku Fondacije 5Rights, kako bi se olakšala izrada Opštih komentara UNCRC-a o pravima djece u digitalnom okruženju.

Ova knjiga ne bi bila moguća da autori i ITU-ov grafički tim nisu uložili dosta svog vremena, ispoljili entuzijazam i veliku predanost.

ITU je zahvalan svim dole navedenim partnerima koji su izradili ovaj resurs za djecu, poklanjajući svoje dragocjeno vrijeme i stručnost:
Amy Jones i Olivia Solari Yrigoyen (Child Rights Connect), John Carr (ECPAT International) kao i Amanda Third i Lilly Moody (Univerzitet Western Sydney).

www.itu.int/cop

© ITU 2020 some right reserved. This work is licensed to the public through a Creative Commons Attribution-Non-Commercial-Share Alike 3.0 IGO license (CC BY-NC-SA 3.0 IGO). Under the terms of this licence, you may copy, redistribute, transmit, and adapt the work for non-commercial purposes, under the following conditions: Attribution: please cite the work as follows: <desired citation, which includes link/DOI>. Translations: If you create a translation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This translation was not created by the International Telecommunication Union (ITU) and should not be considered an official ITU translation or publication. ITU shall not be liable for any content or error in this translation. Adaptations: If you create an adaptation of this work, please add the following disclaimer along with the attribution: This is an adaptation of an original work by the International Telecommunication Union (ITU). Views and opinions expressed in the adaptation are the sole responsibility of the author or authors of the adaptation and are not endorsed by ITU. For more information, please visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/>